

OD IDEJE DO PREMIJERE KRATKOG FILMA

Metodički priručnik za voditelje školskih filmskih družina

Melita Horvatek Forjan

**FILMSKA
PISMENOST**

Od ideje do premijere kratkog filma:

Metodički priručnik za voditelje
školskih filmskih družina

Autorica

Melita Horvatek Forjan, prof.

Izdavač

Hrvatski audiovizualni centar
Filmska pismenost
2023.

Za izdavača

Christopher Peter Marcich

Urednica

Ingrid Padjen Đurić

Dizajn i prijelom

Anđela Žapčić
Antonio Britvar

Hrvatski
audiovizualni
centar
Croatian Audiovisual Centre

OD IDEJE DO PREMIJERE KRATKOG FILMA

Metodički priručnik za voditelje školskih filmskih družina

Melita Horvatek Forjan

**FILMSKA
PISMENOST**

Dragi filmaši, dragi voditelji filmskih družina!

Metodički priručnik **Od ideje do premijere kratkog filma** vodič je i pomoć voditeljima filmskih družina u praktičnom radu s djecom i mladima tijekom nastanka kratkog filma.

Priručnik sadrži sedam poglavlja u kojima se opisuju postupci i metode rada s učenicima na razvoju njihove filmske pismenosti.

1. Osnivanje školske filmske družine
2. Od ideje do scenarija kratkog filma
3. Dijelovi knjige snimanja
4. Na snimanju kratkog filma
5. Postprodukcija filma započinje montažom
6. Svečana premijera
7. Promocija filma na festivalima

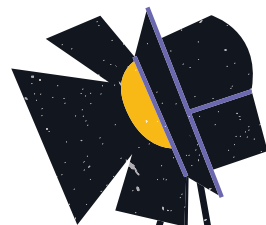

Proučite male korisne savjete na kraju poglavlja.

Nadamo se da će Priručnik biti na korist svima koji žele upotrijebiti i obogatiti svoje znanje o nastanku filma.

Snimajući film, razvijate vlastitu filmsku pismenost!

Melita Horvatek Forjan

A decorative wavy line in a lighter shade of purple flows from the bottom left towards the top right. Several small, four-pointed starburst icons are scattered around the text.

1.
Osnivanje
školske
filmske
družine

str. 8

A decorative wavy line in a darker shade of blue flows from the top left towards the bottom right. Several small, four-pointed starburst icons are scattered around the text.

2.
Od ideje
do scenarija
kratkog
filma

str. 16

A decorative wavy line in a lighter shade of purple flows from the top left towards the bottom right. Several small, four-pointed starburst icons are scattered around the text.

3.
Dijelovi
knjige
snimanja

str. 26

A decorative wavy line in a darker shade of blue flows from the top left towards the bottom right. Several small, four-pointed starburst icons are scattered around the text.

4.
Na snimanju
kratkog
filma

str. 32

5. ✨ ✨

**Postprodukcija
filma započinje
montažom**

str. 40

6. ✨ ✨ ✨

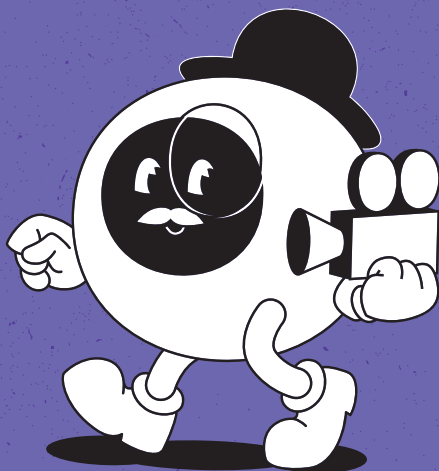
**Svečana
premijera**

str. 46

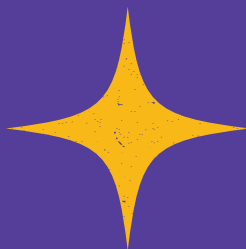
7. ✨ ✨ ✨

**Promocija filma
na festivalima**

str. 50

1. Osnivanje školske filmske družine

Za osnivanje školske filmske družine potrebno je prvo od ravnatelja dobiti zeleno svjetlo. Ravnatelj treba u godišnjem zaduženju odobriti kvalificiranom profesoru/učitelju/nastavniku vođenje filmske družine kao izvannastavne aktivnosti barem dva sata tjedno ili 70 sati godišnje. No, sigurno je da će za nastajanje jednog filma biti utrošeno puno više sati timskog rada oko kamere. Voditelj treba napisati okvirni godišnji plan rada koji će razraditi po mjesecima i realizirati tijekom školske godine. Prema načelu dobrovoljnosti uključit će zainteresirane učenike u školsku filmsku družinu i uputiti se u pustolovinu snimanja filmova.

Svaki voditelj družine osim volje, želje i entuzijazma treba imati i neka osnovna filmska znanja i vještine kako bi što uspješnije vodio učenike kroz proces nastanka kratkoga filma. Najčešće su voditelji školskih filmskih družina iz jezično-umjetničkog područja (profesori hrvatskoga jezika, likovne kulture, učitelji razredne nastave) ili informatičari, iako ima i voditelja matematičara, glazbenjaka, tjelesnjaka, knjižničara, odgajatelja u školskim domovima... nema pravila. Svim je voditeljima zajednički pedagoški pristup u radu s mladim filmašima te čvrsta podrška i sigurno vođenje tijekom etapa nastanka dječjega filma.

SKIG Gunja, A. Tufekčić

OŠ S. Kefelje Kutina, G. Šporčić

Preduvjeti za osnivanje školske filmske družine

1. Odluka ravnatelja o tjednom i godišnjem zaduženju učitelja/nastavnika

2 sata tjedno ili 70 sati godišnje.

2. Donošenje godišnjeg plana i program rada školske filmske družine

Voditelj družine donosi okvirni godišnji plan rada koji u suradnji s ueničkim prijedlozima i sugestijama može mijenjati tijekom realizacije mjesečnih zadataka.

3. Osiguranje prostora za rad školske filmske družine

Rijetke su školske filmske družine koje imaju namjenski prostor za održavanje svoje izvannastavne aktivnosti. Teorijski rad i montaža mogu se održavati u učionici ili školskom kabinetu, a ostalo vrijeme članovi družine najčešće provode na terenskom snimanju.

4. Nabavka osnovne filmske opreme

Danas je filmska oprema dostupna i cijenom i kvalitetom. Učenici imaju vrlo dobre mobilne uređaje s kvalitetnim kamerama i to može biti polazna oprema ako škola ne može nabaviti filmsku kameru. Neki učenici posjeduju i vlastite ručne kamere (*handycam*) koje su spretne za rukovanje početnicima. Za početak se oprema može posuditi i od Hrvatskog filmskog saveza ili kinoklubova koji djeluju u gradskim kvartovima ili mjestima.

5. Uključivanje članova u rad školske filmske družine

Optimalno je uključiti 15 – 20 učenika u rad družine i uglavnom su to učenici predmetne nastave (5. – 8. r.). Ako voditelj školske filmske družine predaje u razrednoj nastavi, tada će sa svojim učenicima (1. – 4. r.), snimati filmove primjerene uzrastu i mogućnostima učenika te tehničkoj opremljenosti družine. Ukoliko se javi više učenika, dobro ih je razvrstati u više skupina i tako im podijeliti zadatke jer previše učenika, naročito na snimanju i u montaži, znatno otežavaju rad voditelju i cijeloj skupini.

6. Utvrđivanje rasporeda rada školske filmske družine

Na početku treba odrediti jedan termin, dan i vrijeme u tjednu, za održavanje uvodnih sastanaka članova školske filmske družine, a kasnije se taj termin prilagođava dinamici snimanja, pregleda snimljenog materijala ili montaže. Snimanja se često održavaju i tijekom vikenda kad je lakše okupiti sve sudionike tog složenog procesa ispred i iza kamere. Uz zarazni entuzijazam, kreativnost u radu i radnu disciplinu polaznika – uspjeh sigurno neće izostati.

FD ZAG, N. Jakob

OŠ Rudeš, K. Šarić

Prijedlog godišnjeg plana školske filmske družine

Od ideje do kratkog filma – dokumentarnog/igranog

* prijedlog treba prilagoditi družini s obzirom na predznanje polaznika i raspoloživo vrijeme za rad na filmu, prema planu snimanja po danima, vremenskim uvjetima i raspoloživosti opreme...

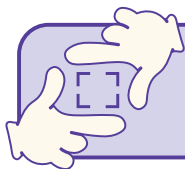
Mjesec	Sadržaj rada (dvosat)	broj sati (70)
RUJAN	1./2. Uvodni sastanak – plan rada i formiranje družine	4
	3./4. Primjeri dobre prakse – rad u školskoj filmskoj družini i udruzi – Filmska družina OŠ Bartola Kašića https://www.youtube.com/watch?v=WufW6lDbRrw (filmskapismenost.hr) – Udruga ZAG i FD ZAG OŠ Marije Jurić Zagorke https://www.youtube.com/watch?v=lfJ8qkXWfMg (filmskapismenost.hr)	
LISTOPAD	5./6. Filmski rodovi – obilježja, primjeri	8
	7./8. Filmska izražajna sredstva – kadar, filmski plan, rakurs ili kut snimanja	
	9./10. Filmska izražajna sredstva – zvuk, gluma, scenografija, kostimografija, montaža	
STUDENI	11./12. Dobro je znati, edukativni dokumentarni film – FD „Mravec“, OŠ „Antun Nemčić Gostovinski“, Koprivnica (filmskapismenost.hr) https://www.youtube.com/watch?v=8ANxuzghXKY	8
	13./14. Ideja i sinopsis	
	15. – 20. Etape izrade scenarija za budući film	
PROSINAC	21. – 26. Pisanje knjige snimanja	6
SIJEČANJ	27./28. Pregled lokacija snimanja	6
	29./30. Plan snimanja po lokacijama i danima	
	31. – 32. Zaduženja članova filmske ekipe (redatelj, snimatelj, tonac, novinar, glumci...)	
VELJAČA	33. – 40. Snimanje prema planu snimanja	8
OŽUJAK	41. – 48. Pregled materijala Odabir kadrova za montažu Odabir glazbe Predmontaža (slaganje kadrova na papiru)	8
TRAVANJ	49. – 56. Montaža slike i zvuka	8
SVIBANJ	57. – 61. Priprema za premijeru Izrada pozivnica i plakata	8
	62. – 64. Svečana premijera kratkog filma	
LIPANJ	65. – 66. Prijava na domaće i inozemne filmske festivale Smotra hrvatskog školskog filma (AZOO) Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece (HFS) FilmFreeway (filmfreeway.com)	6
	67. – 70. Evaluacija rada Planovi za novu školsku godinu Filmski kviz i domjenak	

Edukacija školskih filmskih voditelja

Voditelji školskih filmskih družina mogu se medijski obrazovati pohađajući filmsko-pedagoške seminare, radionice i tribine u organizaciji Hrvatskog audiovizualnog centra (HAVC-a), Hrvatskog filmskog saveza (HFS-a), Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO-a), Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO-a) ili pohađajući tečajeve u organizaciji kinoklubova i udruga koje djeluju u gradovima i manjim mjestima (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Pula, Varaždin, Čakovec, Sisak, Zaprešić, Karlovac, Dubrovnik, Koprivnica, Glina, Strahoninec, Mala Subotica, Ivanovec, Macinec, Kutina, Sv. Petar Orehovec, Gunja, Šipan...)

Voditeljima početnicima za svaku je preporuku pohađanje sedmodnevne Škole medijske kulture „Dr. Ante Peterlić“ (ŠMK) u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza na kojoj mogu izabrati radionicu kamere i snimanja, dokumentarnog, igranog ili animiranog filma kao i radionicu montaže. Nakon svladavanja osnovnih radionica novostečene vještine mogu usavršavati na radionicama eksperimentalnog filma, digitalne obrade slike i vizualnih efekata, scenarija, radiofonije ili fotografije. Takav rad polaznicima ŠMK-a omogućuje učenje praktičnih vještina od voditelja profesionalaca akademskih snimatelja, redatelja, montažera ili dugogodišnjih voditelja filmskih družina i udruga. Uči se kako namjestiti dobar kadar, kako voditi skript, napisati scenarij i knjigu snimanja, što je *timeline*, *švenk*, *konjska glava*... Usvojena znanja polaznici će prenijeti svojim učenicima u školskim filmskim družinama.

Info o Školi medijske kulture „Dr. Ante Peterlić“

<https://www.youtube.com/watch?v=5AuZu3HAI0> (filmskapismenost.hr)

FKVK Zaprešić, J. Lopatić

Vrlo su vrijedne i edukacije iz filmske pismenosti koje HAVC organizira diljem Hrvatske s ciljem filmskog obrazovanja prosvjetnih djelatnika zainteresiranih za medij filma ili interaktivna predavanja za učenike na filmskim srijedama u zagrebačkim knjižnicama koje imaju

multimedijalne dvorane i uvjete za filmske projekcije. S takvih susreta/edukacija i učitelji i učenici odlaze zadovoljni jer su usvojili nova filmska znanja na konkretnim primjerima koje su im prezentirali filmski pedagozi, dugogodišnji voditelji školskih filmskih družina.

Članak: Radionica "Film i metodika filmske edukacije o filmu" u Dubrovniku

<https://filmskapismenost.hr/radionica-film-i-metodika-filmske-edukacije-o-filmu-u-dubrovniku/> (filmskapismenost.hr)

Voditelj školske filmske družine treba imati i potporu u svojoj radnoj sredini za odlazak na edukacije jer bez permanentnog medijskog obrazovanja nije lako sigurnom rukom voditi mlade filmaše kroz sve etape nastanka filma. Ako se mentor educirao o osnovama snimanja i montaže, vlastito praktično znanje može prenijeti na učenike, članove školske filmske dru-

žine. Naravno, i mentori trebaju učiti od svojih učenika koji su često umješniji u radu s kamerom ili računalom.

No, bez dobre pripreme, razrađenog scenarija i podijeljenih zadataka unutar filmske ekipe – čista improvizacija na snimanju ili u montaži nije dobrodošla!

Javni pozivi i natječaji

Nakon što je školska filmska družina osnovana, potrebno je osigurati i osnovna pomagala za rad – kameru, stativ, mikrofoni, slušalice, računalo... Može se snimati i mobitelom (za početak) koji se stavlja na mali stativ kako snimka ne bi bila mutna, skokovita ili *eksperimentalna* (a ne želimo postići taj dojam). Dobro je koristiti se slušalicama mobitela za kontrolu zvuka. No, snimke će biti bolje ako se snima kvalitetnijom kamerom koja je ujedno i stabilnija za snimanje iz ruke ili stoji na stativu s pokretnom glavom. Ako škola nema vlastitih sredstava za nabavu opreme, potrebno je pratiti različite natječaje među kojima je i natječaj HAVC-a i HFS-a za poticanje rada školskih filmskih družina. Na natječaj se mogu prijaviti sve školske filmske družine koje nemaju osnovnu filmsku opremu potrebnu za rad ili je postojeća oprema zastar-

jela i neuporabljiva. Na protekla dva natječaja čak 67 školskih filmskih družina iz raznih dijelova Hrvatske dobilo je značajna sredstva za obnovu filmske opreme te dodatni poticaj za rad. Družine su dobile nepovratna sredstva za nabavku kamera, fotoaparata, računala, rasvjete, mikrofona, stativa i zahvaljujući dobivenoj opremi, novoosnovane ili već afirmirane školske filmske družine nastavile su stvarati uspješne dječje filmove i filmove za mlade.

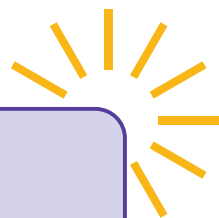
Dobro je pratiti i različite javne pozive i natječaje koji se objavljuju na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja ili Ministarstva kulture, a namijenjene su školskim ustanovama s ciljem poticanja filmskog stvaralaštva djece i mladih.

Od filmske družine do filmske udruge

Kad je školska filmska družina nadrasla okvire djelovanja unutar svoje škole, predlažemo novu stepenicu u razvoju - osnivanje udruge. Za osnivanje udruge potrebna su tri osnivača, osoba ili osobe ovlaštene za zastupanje. Treba napisati statut s ciljevima udruge i područjem djelovanja i definiranjem djelatnosti udruge. Potrebno je regulirati članstvo, kao i upravljačka tijela udruge te krenuti u postupak registracije i izvršiti upis u Registar udruga.

Članovi udruge mogu se javljati na više natječajna na nacionalnoj, gradskoj ili županijskoj razini i tako lakše osigurati financijska sredstva za obnovu opreme, održavanje radionica ili osiguravanje putnih troškova za predstavljanje filmova na domaćim i međunarodnim festivalima.

Osnovni koraci u osnivanju filmske udruge

1. Predradnje

Prije održavanja osnivačke skupštine udruge potrebno je pročitati Zakon o udrugama i utvrditi tko su osnivači udruge, osnovne podatke o udruzi, što je svrha udruge, utvrditi članstvo i način upravljanja udrugom, treba izraditi prijedlog statuta.

2. Osnivačka skupština

Odrediti osobe koje će voditi sjednicu i zapisničara, utvrditi nazočne osnivače udruge, donijeti odluku o osnivanju udruge i usvajanju statuta udruge, imenovati osobe ovlaštene za zastupanje te donijeti odluku o pokretanju postupka za upis u Registar udruga.

3. Zahtjev za upis u Registar udruga

Podnosi se uredu državne uprave u županiji ili gradskom uredu Grada Zagreba nadležnom za poslove opće uprave.

4. Izrada pečata udruge

Statut udruge mora sadržavati odredbu o izgledu pečata.

5. Zahtjev za upis u Registar poslovnih subjekata

Podnosi se Državnom zavodu za statistiku zbog određivanja matičnog broja i razvrstavanja poslovnih subjekata.

6. Otvaranje poslovnog računa

U poslovnoj banci po vlastitom izboru.

7. Upis u Registar neprofitnih organizacija

Zadnji korak, obrazac se šalje u Ministarstvo financija.

FKVK Zaprešić, J. Lopatić

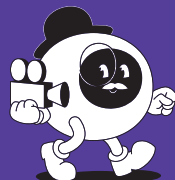
Hrvatski filmski savez (hfs.hr) kao krovna filmska udruga okuplja udruge članice koje se bave edukacijom djece i mladih, organizacijom raznih filmskih manifestacija, filmskim stvaralaštvom i produkcijom. U HFS-u su spremni posuditi filmsku opremu udrugama članicama, školskim filmskim drušinama te organizirati dodatnu stručnu i organizacijsku pomoć prilikom sudjelovanja na natjecajima za dobivanje sredstava ili za obilježavanje obljetnica društva i udruga u kinu Tuškanac.

Hrvatski
filmski
savez
Croatian
Film
Association

Portal Filmska pismenost (filmskapismenost.hr) potiče i promiče audiovizualnu pismenosti filmskih udruga i školskih filmskih društava pomažući voditeljima da pozitivno utječu na samostalan i kreativan umjetnički razvoj djece i mladih. Razvojem filmske pismenosti među djecom i mladima razvija se njihova sposobnost razumijevanja, analize i interpretacije filmskog jezika i uočavanja specifičnih obilježja filma.

**FILMSKA
PISMENOST**

2. **Od ideje** **do scenarija** **kratkog** **filma**

Kad je filmska družina formirana i donesen godišnji plan rada, pred voditeljem družine zahtjevan je zadatak da tijekom mjesečnih radionica svojim učenicima, polaznicima radionice, podijeli zadatke, usmjerava ih u radu i pomaže im snimiti njihov prvi film.

S učenicima treba razgovarati, pokrenuti *oluju ideja* ili povesti raspravu u kojoj iznose svoje misli, svoje ideje o čemu bi htjeli snimiti film. Jedna ideja poticaj je za stvaranje druge i bitno je da se svi članovi slože koju će temu filmski obraditi. Nema pogrešne ideje, nema krive teme! No, treba razmisliti jesu li sve teme *filmične*, može li se snimiti baš sve što polaznicima padne na pamet?

Ideja vodi do teme filma

FD ZAG, N. Jakob

Učenike bi trebalo usmjeriti da se bave temama koje su im bliske, aktualne, teme u kojima samostalno *plivaju*. Prateći već dugi niz godina Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece i Smotre hrvatskog školskog filma, uočavamo da su u *dokumentarnim filmovima* i *reportažama* najuspješnije i među vršnjacima najbolje prihvaćene teme iz njihova svakodnevnog života:

- **mladi i mediji** (influenceri, online život, virtualna škola, umjetna inteligencija, školske nadzorne kamere, game over, svijet robota...)
- **portreti prijatelja** (istaknuti sportaši, djeca izbjeglice, učenici s posebnim potrebama, darovita djeca, djeca palčići, slijepi i slabovidni učenici, život vršnjaka na seoskim gospodarstvima, učenici inojezičari, djeca pripadnici nacionalnih manjina, rodna ravnopravnost, vjerovanja...)

- **školske aktualnosti** (značajne obljetnice, čuvari tradicije, život na potresom pogođenom području, (ne)volim čitati, žvake – da ili ne, besplatni školski obrok, udomljena školska mačka, pojava ušiju, život pod maskama, ovisnosti, vršnjačka (ne)tolerancija, omiljeni profesori i njihovi hobiji, školske ljubavi i simpatije, dosada na satu, školski izleti i putovanja...).

Iz tih zanimljivih ideja nastali su sjajni filmovi jer su sugovornici iskreni, s njima je uspostavljen prijateljski odnos, odnos pun povjerenja. Iskrene protagoniste, njihove različitosti i životni optimizam kamera jednostavno voli i takve divne priče treba snimiti.

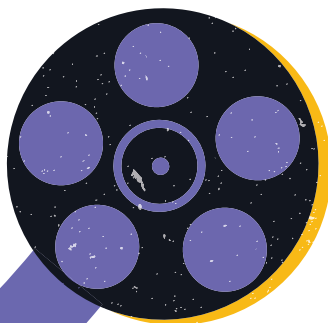

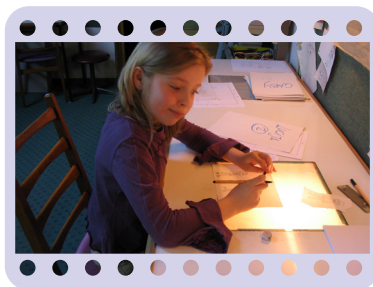
FD ZAG, N. Jakob; FKVK Zaprešić, J. Lopatić

Učenici vole gledati akcijske, pustolovne i horor filmove pa često iznose ideje za snimanje tako žanrovski obojenih filmova. Nakon provedene rasprave, usuglašavaju se želje i mogućnosti za realizaciju filmova s kriminalističkim ili komičnim zapletima. Uspjeli su *igrani filmovi* u kojima se:

- **rješavaju otmice i ubojstva, glavni se likovi susreću s duhovima i neobičnim pojavama, vješto se izmjenjuju java i san**
- **rađaju velika prijateljstva i ljubavi ili tijekom ludog školskog dana nestaju učenici, učitelji, a pojavljuju se svemirski prijatelji.**

Uporaba filmskih trikova u igranim filmovima zahtijeva primjenu digitalnih vještina učenika u završnoj obradi filma, u montaži. Važno je i filmsko iskustvo voditelja tijekom snimanja scena koje će se dodatno digitalno obraditi. Voditeljima početnicima školskih družina predlažemo da se tijekom snimanja prvog igranog filma oslanjaju na glumačke sposobnosti mladih glumaca bez pretjerane uporabe montažnih trikova čijoj realizaciji, možda, još nisu dorasli.

Animirani filmovi pršte od neobičnih ideja i još originalnijih realizacija. Ideje koje bi učenici teško mogli realizirati u igranom filmu poput fantastičnih likova iz prethistorije ili daleke budućnosti, oživljavanje neobičnih životinja ili nestvarnih likova iz bajki, moguće je u animiranoj verziji. Uporaba raskošne scenografije, efektne eksplozije, život u svijetu računalnih igara – ideje su koje učenici odlično realiziraju kroz animacijske postupke.

U animiranim filmovima teme su različite i prikazane su na zabavan način s mnoštvom gego-va u animaciji crteža ili lutaka (*stop-animacija*):

- **pustolovine jednog raka, život tigrova, različitosti u životinjskom svijetu, invazija smeća, mozak na paši, pas i buha, dva kralja, mačić i torta, SF čitanje, sjene, život glista, nespretno skijanje, žablji zbor, tres muheres (tri žene)...**

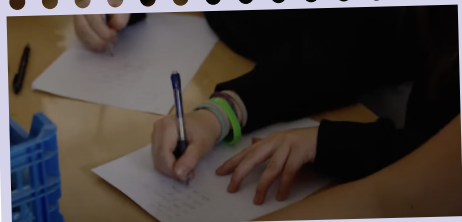

Eksperimentalni filmovi sve više zanimaju mlade filmske autore pa svoje ideje prezentiraju na eksperimentalan način uporabom različitih položaja kamere tijekom snimanja, namjernim neoštrim ili skokovito snimljenim kadrovima. Često se i u montaži dodatno eksperimentira spajanjem kadrova različite duljine ili primjenom trikova u slici i zvuku.

U eksperimentalnim filmovima vješto se obrađuju vrlo ozbiljne teme:

- **problemi ovisnosti, obiteljsko nasilje, oči šute, dnevnik osmaša, kišni dan, naše tijelo, avanture jednog puža, moj kvart, digitalni zombiji, virtualna šetnja školom, stvarna iluzija, tišina...**

Sinopsis ili kratak sadržaj filma

Nakon definiranja teme filma učenici dobivaju zadatak da u nekoliko rečenica, četiri do pet, napišu sadržaj budućega filma. Jedan učenik ili cijela družina mogu zajednički napisati kratak sadržaj filma koji ima uvod, razradu i završetak. Sinopsis je okosnica filma, obuhvaća najbitnije točke radnje i prema njemu se razrađuje scenarij.

Lukas i superheroji, sinopsis za dokumentarni film FD ZAG, OŠ M. J. Zagorke

Lukas je učenik 6. razreda i animacijom se bavi od prvog razreda.

Pobijedio je na školskom natjecanju Moja prva slikovnica sa slikovnicom o superprofesorima.

Lukas čita slikovnicu i priča kako je dobio ideju da profesori budu glavni likovi.

Crta profesore u školi, a oni mu poziraju. Na satu animacije u Školi crtanog filma Dubrava uz podršku profesora animacije Vjekoslava Živkovića stvara svoj novi film.

U završnom dijelu Lukas govori kako zamišlja svoju budućnost i čime bi se profesionalno želio baviti.

Bijeg, sinopsis za igrani film, radionica za djecu u Kraljevici, HFS

Tinejdžeri u parku igraju igru lovice, jedan broji kraj drveta, a ostali se skrivaju.

Prvi dječak sakrio se iza stabla, djevojčica iza čamca, a ostala dvojica iza spomenika.

Ivan bježi starim kamenim stubama prema napuštenom bunaru.

Uplašio se jer mu se učinilo da ga netko promatra iza grma pa se sakrio kraj bunara i ugledao duha, djevojku, kako nestaje u kamenom zidu.

Preplašen, vraća se u park do drveta i vikne: „Pik, spas za mene!“
Uto uz drvo prolazi duh nepoznate djevojke, Ivan je prati pogledom razrogačenih očiju.

Šuma Striborova, sinopsis za animirani film, Likovna skupina, OŠ Sv. Petar Orehovec

Jednoga dana momak odlazi u šumu kako bi donio drva za ogrjev ne sluteći da je šuma začarana.

Dok je odmarao, prišla mu je guja koja se pretvorila u prekrasnu djevu.

Djevu je momak poveo majci kući. Majka odmah prepozna njezinu zlu dušu, ali momak začaran gujom ne primjećuje kako se ona odnosi prema njegovoj majci.

Stara majka jednu večer naloži vatru iz koje izlaze Domaći koji joj nastoje pomoći da se riješi svoje zle snahe, barem na ekranu.

Oči šute, sinopsis za eksperimentalni film, Kašići, OŠ B. Kašića, Zagreb

Dea, šestašica, razmišlja o situacijama u kojima ponekad nismo svjesni stvarnosti oko sebe.

Ona nam je nekako čudna, daleka. Slušamo, a ne čujemo; gledamo, a ne vidimo i pitamo se jesmo li prisutni i jesmo li to uopće mi...

Scenoslijed

Filmskim družinama, koje snimaju igrane filmove, pisanje scenoslijeda idući je korak koji vodi do realizacije filma. Scenoslijed sadrži sve scene budućega filma opisane u svega nekoliko rečenica bez dijaloga. Na početku svake scene pišu se kratice koje pokazuju odvija li se scena u zatvorenom (INT.) ili otvorenom (EKST.) prostoru, označeno je mjesto radnje (PARK, UČIONICA) i doba dana (DAN ili NOĆ).

U radioničkom radu polaznici mogu biti podijeljeni u skupine i svaka skupina osmisliće svoju scenu filma i opisati je u scenoslijedu. Tako je bilo i tijekom nastajanja filma *Vatreni vremeplov*.

Vatreni vremeplov, **ulomak iz scenoslijeda, radionički igrani film,** **Škola stvaralaštva Novigradsko proljeće**

1. EKST. MORSKA OBALA, DAN

Na obali mora dva pračovjeka pokušavaju upaliti vatru na ugaslom ognjištu.

ROBI (11) udara komadom drva o drvo. BOBI (11) pronalazi čudan predmet ispod kamena, to je upaljač. Nakon nekoliko pokušaja Bobi i Robi uspijevaju upaliti upaljač i opeku se, bolno viču.

2. EKST. NOGOMETNO IGRALIŠTE, DAN

Navijači na nogometnoj utakmici jako su bučni i navijaju za Vatrene.

ANAMARIJI (12), ANI (12) i LUCIJI (12) ne sviđa se ta buka i odlaze s utakmice, a navijači za njima zvižde. Jedan navijač baca upaljač s tribine na teren u travu.

3. EKST. DJEČJE IGRALIŠTE U PARKU, DAN

IVAN (13) sjedi na ljuljački i piše ljubavno pismo. Dolazi navijač PERO (14) koji drži upaljač i želi spaliti Ivanovo ljubavno pismo. Ivan drži pismo u ruci i glasno vičući bježi iz parka, a Pero trči za njim.

...

Scenarij ili detaljan opis filma

U scenariju se iznosi priča po kojoj se snima film. Priču treba ispričati opisom onoga što se događa u kadru i uporabom dijaloga. Likovi se ukratko karakteriziraju, piše se u prezentu i navodi samo ono što će gledatelji vidjeti i čuti. Dijaloge treba napisati onako kako će ih mali glumci izgovoriti.

Scenarij ima zadani oblik. Od ruba do ruba stranice opisuje se što na filmu vidi, a na sredini stranice nalazi se dijalog ili monolog lika i zvukovi koji će se čuti u toj sceni.

Jedna stranica napisanoga scenarija obično se izjednačava s jednom minutom filma.

Mogu oprostiti, ulomak iz scenarija, igrano-dokumentarni film, FD ZAG, OŠ Marije Jurić Zagorke, Zagreb

1. EKST. ŠKOLSKO DVORIŠTE, DAN

Antonio (12) je živahan i brz dječak koji se vozi na biciklu i želi dostići Luku (12) koji ga je naljutio. Luka trči ispred bicikla cik-cak školskim dvorištem. Natjeravaju se dok ne dođu Mario (13) i Josipa (13) kako bi ih pomirili.

LUKA (trči ispred bicikla i zadihano viče)
Pusti me, nisam ti ja kriv!

Antonio prepriječi Luki put biciklom kod zida dvorane. Luka stane.

ANTONIO (prijetećim glasom)
Zašto si me gurnuo jučer kod autobusa?

LUKA (ljutito)
Nisam, nisam ja kriv! Ja se ne vozim školskim autobusom!

Iz škole brzo izlazi Mario, dolazi do Antonija i Luke i želi da se pomire.

MARIO (pomirljivim glasom)
Ej, dečki, dosta!

LUKA (uzrujano)
Kaj si ti sad došao? Ti ne znaš ni što je bilo!

MARIO
Čuo sam da se svađate, to nije lijepo!

Do dječaka dolazi i Josipa koja ih dobro poznaje.

FD ZAG, N. Jakob

JOSIPA (zabrinuto)
Pa, dobro dečki, zar nismo rekli
da se nasilje ne rješava nasiljem?!

ANTONIO i LUKA (odgovaraju pognutih glava)
Jesmo!

JOSIPA
Pa, onda? Dajte si ruke!

Antonio i Luka pomirljivo se rukuju.

2. INT. ŠKOLSKI WC, DAN

Ora (13), Katarina (13), Ana (13) razgovaraju u ženskom WC-u i u razgovoru ih prekida Mario (13), a kasnije dolazi i Josipa (13).

MARIO (veselo)
E, bok cure, šta ima!

ORA (grubo)
Ajde, izađi, što ti tu opet radiš?

Katarina, Ana i Ora guraju Mariju iz ženskog WC-a.

ANA i KATARINA (istovremeno)
Izađi već jednom!

ORA (još glasnije)
Tebi nije mjesto ovdje, koliko smo
ti puta rekle! Imaš muški WC!

ANA
Najviše mi ide na živce kad se dečki
počnu bahatiti pa ulaze u ženski WC!

Dolazi i Josipa. Želi spriječiti naguravanje, obraća se Mariju.

JOSIPA
Zašto si došao?

MARIO (opravdava se)
Pa došao sam ih samo pitati imaju li zadaću?

JOSIPA (molećivo)
Cure, zar mu ne možete posuditi zadaću?

KATARINA
Možemo, ali ne mora ulaziti u naš WC.

MARIO (pomirljivo)
Oprostite, cure! Neću više!

U offu glazba – I'm sorry! Oprosti!

Adaptirani scenarij

Često članovi školskih filmskih družina snimaju filmove ili videomamce prema književnim djelima koja čitaju za lektiru. Tako nastaje adaptirani – preuređeni, prilagođeni scenarij za snimanje prema književnom predlošku. Uspjeli dječji igrani ili animirani filmovi nastali su adaptacijom svjetskih i hrvatskih klasika: Gavran, Šuma Striborova, Duga, Dnevnik Ane Frank, Zeleni pas, Paunaš, Kugina kuća, Ružno pače, Dobriša Cesarić – poezija, Crvenkapica i Sadako hoće živjeti.

Scenarij za *dokumentarni film* nalikuje eseju jer ne možemo predvidjeti što će se sve dogoditi na snimanju pa zaticajni kadrovi mogu promijeniti tijek priče, tijekom snimanja pa čak i prvotni koncept filma.

Želimo li se *poigrati* možemo i umjetnoj inteligenciji (ChatGPT) dati zadatak da napiše scenarij za film prema našim naputcima. I takav način rada može biti zanimljiv i poticajan jer možemo dobiti potpuno pogrešne odgovore umjetne inteligencije i namjerno snimiti lažni dokumentarac (*mockumentary*).

U animiranom filmu scenarij se može prikazati i u obliku stripa. Kad su učenici 1. razreda prema narodnoj priči *Maček* radili lutkarski animirani film, prvo su crtali strip u kojem su prikazali dijelove priče, a onda su uz pomoć učiteljice izrađivali lutku mačka.

Nakon što je napisan scenarij, za članove školske filmske družine i njihove voditelje nema predaha jer slijedi rad na knjizi snimanja.

fotografije: Ljetna škola filma Šipan, M. Bronzić; FD ZAG, N. Jakob

3.

**Dijelovi
knjige
snimanja**

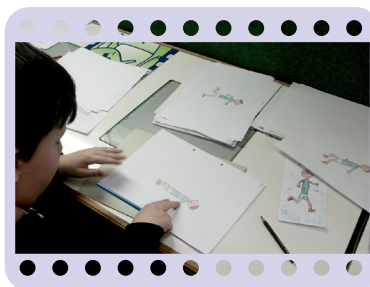
Knjiga snimanja konačna je razrada scenarija prije snimanja igranog ili animiranog filma. Bez razrađene knjige snimanja i plana što, kada i kako snimati – početnici se nikako ne bi trebali upustiti u snimanje jer će na filmskom setu nastati potpuna zbrka.

U profesionalnom filmu knjigu snimanja zajedno najčešće pišu redatelj i scenarist, a u školskim filmskim druženjima dijelove knjige snimanja učenici mogu pisati u parovima ili skupinama. U knjizi snimanja filmske scene

dijele se na kadrove i u svakom se kadru navodi mjesto i vrijeme radnje, vrste planova, kutovi snimanja i pokreti kamere, je li kamera statična ili dinamična. Dobro je dodati i vrste montažnih prijelaza između kadrova. Opisuje se radnja koja se događa u kadru i svi zvukovi – dijalog, šumovi, glazba...

Scene i kadrovi zapisuju se kronološkim redom jer prate scenarij.

Ljetna škola filma Šipan, M. Bronzić

Knjiga snimanja podijeljena je u dva stupca. U lijevom stupcu bilježi se sve što se u kadru vidi – VIDEO, a u desnom je AUDIO – sve što se čuje.

Knjiga snimanja obiluje stručnim filmskim izrazima i pojmovima pa voditelji školskih filmskih družina učenike trebaju upoznati s tim izrazima i pomoći im tijekom pisanja.

U svakom se kadru određuje mjesto radnje: EKST. (*eksterijer* ili vanjski prostor) i INT. (*interijer* ili unutarnji prostor).

Učenici prije pisanja knjige snimanja ili odlaska na snimanje trebaju razlikovati osnovne filmske planove.

Filmski plan je udaljenost kamere od snimanog objekta, a čovjek je mjera za filmski plan.

Kad je kamera najbliže onome što snimamo prepoznajemo:

- DET** – *detalj plan*, u kadru se vide npr. oko ili usta
- KP** – *krupni plan*, glava u kadru
- BP** – *blizu ili bliski plan*, u kadru čovjek do poprsja
- PB** – *polublizu*, čovjek snimljen od glave do pojasa
- AP** – *američki plan*, čovjek u kadru od glave do koljena/revolvera (naziv duuguje vestern filmovima)
- SR** – *srednji plan*, čovjek od glave do nogu/pete
- T** – *total ili opći plan*, vidi se cijeli ambijent

U knjizi snimanja označuju se stanja kamere – *statična* ili *nepomična* kamera i *dinamična* ili *pokretna* kamera.

Razlikujemo pokrete kamere:

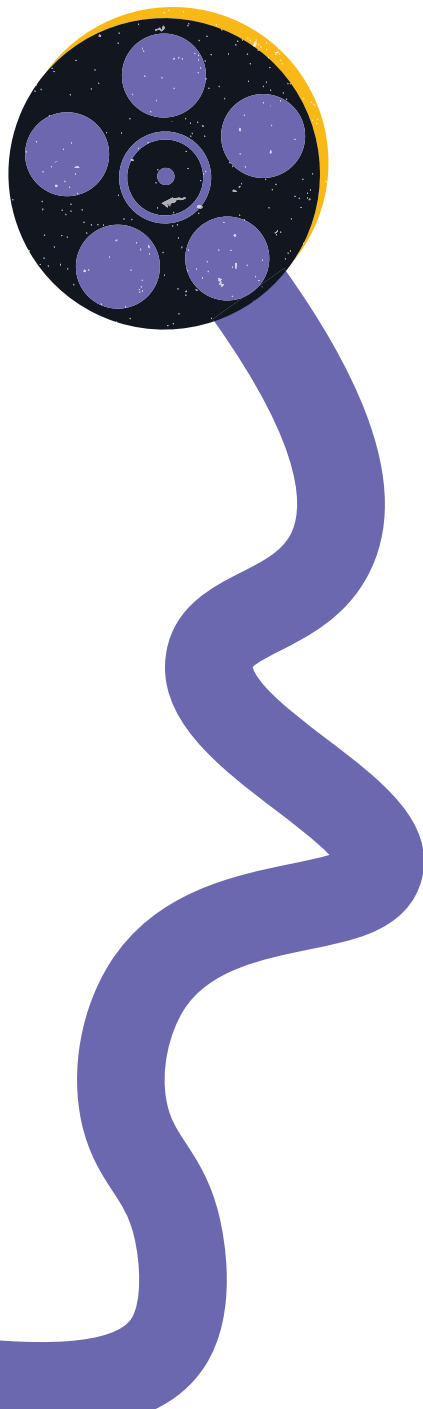
- *švenk* – pomicanje kamere u bilo kojem smjeru (gore – dolje, lijevo – desno)
- *panorama* – okretanje kamere oko svoje osi
- *vožnja* – pomicanje kamere zajedno s podlogom na kojoj se nalazi (naprijed, natrag, bočno)
- *slobodna kamera* – kamera iz ruke

U knjizi snimanja označava se i **položaj kamere** u odnosu na ono što se snima. To je *kut snimanja* ili *rakurs*. U *gornjem rakursu* predmet se snima odozgo, a u *donjem rakursu* odozdo. *Ptičja perspektiva* najviši je gornji rakurs, a *žablja perspektiva* najniži donji rakurs.

U AUDIO dijelu knjige snimanja bilježi se sve što se čuje u kadru: govor (dijalog ili monolog lika), šumovi i glazba. Prema podrijetlu zvukova razlikujemo *prizorni zvuk* (koji je predložen u kadru) i *neprizorni zvuk* (popratna glazba koja je naknadno dodana).

Zvuk u *OFF-u* oznaka je za zvuk koji nema izvor u kadru.

Kratki dvominutni film **Naš online život** nastao je prema ideji i sinopsisu učenika 5. razreda. Učenik je iskazao želju da glumi glavnu ulogu u filmu. Uz pomoć prijatelja i voditeljice filmske družine napisao je knjigu snimanja.

Naš online život, ulomak iz knjige snimanja, igrani film, autor Filip B.

VIDEO

AUDIO

I. INT. DNEVNA SOBA, NOĆ

1. BP

statična kamera, GR

Filip sjedi na kauču i rješava kviz o povijesti Atene na tabletu.

vesela glazba u OFF-u

2. KP

statična kamera, GR

Ekran tableta i Filipov prst koji odabire odg. A

vesela glazba u OFF-u

3. BP

statična kamera, u visini očiju

Filip igra igrice na računalu. Ljuti se jer gubi.

Ajde, ajde! Joj! Nee!

4. SR

statična kamera, u visini očiju

Filip leži na kauču i razgovara na mobitel.

Nerazumljiv i ubrzan govor.

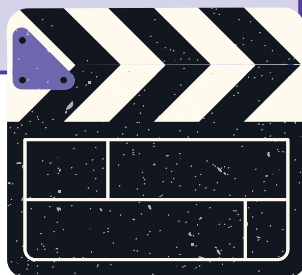
5. BP

statična kamera, u visini očiju

Filip na kauču pokriven dekom. Na TV-u gleda horor film. Zaspao je, probudi ga vrisak s TV-a.

Dramatična glazba u OFF-u.

Vrisak u OFF-u.

Nekim je učenicima lakše nacrtati ono što se događa u kadru pa će filmsku priču ispričati crtežima ili fotografijama.

Filmsku priču u slikama zovemo *storyboard*.

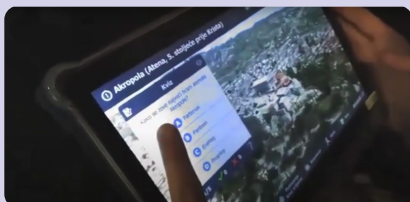
Nakon dovršetka knjige snimanja, slijede pripreme za snimanje. Radi se plan snimanja jer se snima onim redom koji je organizacijski najučinkovitiji i u skladu s tehničkim uvjetima snimanja.

Naš online život, početak storyboarda

1.

2.

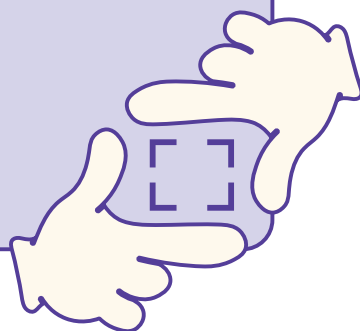
3.

4.

5.

4.

**Na snimanju
kratkog
filma**

Nakon izrade sinopsisa, scenarija i knjige snimanja – školska filmska družina na korak je do uključivanja kamere i početka snimanja.

Prije pritiska crvene tipke REC

Ako se snima igrani film, još tijekom procesa pisanja scenarija treba održati *glumačke audicije* i izabrati glumce koji će glumiti u pojedinim scenama. Nakon audicije uvježbavaju se scene bez i s monolozima ili dijalozima. Osmišljavaju se i prilagođava kostimografija i scenografija prostoru i vremenu koji se filmom želi dočarati. Tijekom pisanja scenarija za dokumentarni film

ili reportažu članovi družine obavljaju uvodne razgovore sa sugovornicima, pregledavaju se i određuju lokacije pogodne za snimanje. Za snimanja koja nisu na javnim površinama, u javnim prostorima, voditelj filmske družine treba dobiti privolu institucija ili pojedinaca za nesmetano snimanje.

Plan snimanja

Potrebno je napraviti plan snimanja po danima i lokacijama. Prilikom izrade plana pomaže detaljno razrađena knjiga snimanja. Na istoj se lokaciji snimaju sve scene bez obzira jesu li na početku, u sredini ili na kraju knjige snimanja. Poštuje se načelo efikasnosti i racionalnosti kako se filmska ekipa s opremom ne bi nepotrebno selila s jedne lokacije na drugu. Snimajući na otvorenom, treba voditi računa o vremenskim uvjetima i slobodnom vremenu glumaca i sugovornika s kojima ili o kojima se snima film. Potrebno je unaprijed dogovoriti dan i vrijeme snimanja. Male glumce ne treba opteretiti dugim snimanjima jer im koncentracija i motivacija opadaju tijekom sni-

manja. Također, treba odabrati mjeru u broju *repeticija*, ponavljanja određenih scena. Nekada su i greške zabilježene kamerom simpatične i originalne u dječjem filmskom stvaralaštvu. Na snimanju je dobro poslužiti se lukavstvom i pustiti kameru uključenu da uhvati *zaticajne* kadrove, kadrove kada se ispred kamere svi opuste jer misle da se više ne snima. Nekada su takvi kadrovi pravi biseri i dodana vrijednost filmu. U dokumentarnom filmu ne treba ispravljati sugovornikove nenamjerne greške, govor u dijalektu, žargonu ili poneku govornu manu. Takav govor pridonosi autentičnosti, takvom se sugovorniku vjeruje, a to je bit dokumentarnog filma.

Na filmskom setu

Između članova školske filmske družine treba podijeliti zaduženja prije snimanja prema željama, sklonostima ili prethodnom iskustvu snimanja kamerom.

Učenike možemo rotirati oko kamere tijekom snimanja. Učenici se vole izmjenjivati kao snimatelji, redatelji, tonci pojedinih scena po danima. Ponekad je netko od učenika spriječen doći na snimanje pa je dobro da više učenika zna snimateljski posao – kako namjestiti dobar kadar ili voditi skript tijekom snimanja.

Školsku filmsku ekipu tijekom snimanja najčešće čine: redatelj, snimatelj, majstor zvuka, mikroman, skriptter, glumci i novinar ako se snima dokumentarac ili reportaža.

Redatelj je kreativan, strpljiv, organiziran i na snimanju daje točne upute snimatelju ili glumcima.

Snimatelj sluša upute redatelja, pravilno namješta kadar pomoću *libele*, poštuje kompoziciju kadra i vodi računa o oštrocini slike.

Majstor zvuka ili tonac provjerava kvalitetu tona pomoću slušalica i zaustavlja snimanje ako govor sugovornika nije jasan ili ako šumovi i zvukovi iz okoline ometaju radnju. Loše snimljen i nerazgovijetan zvuk ne može se uporabiti u montaži filma. Morat će se naknadno ponoviti snimanje tog dijela filma.

Mikroman ili pomoćnik majstora tona upravlja mikrofonom i provjerava je li mikrofonski signal dobro usmjeren. Ako mikrofonski signal drži u ruci, mora imati mirnu ruku i ne smije prstima udarati po glavi ili tijelu mikrofona jer snimka neće biti dobra.

Skripter vodi skript ili zapisnik sa snimanja u koji zapisuje vremenske odrednice početka i završetka kadra, *timecode*, s opisom što se u određenom kadru događa te broj repeticija istog kadra s naznakom koji je najbolji. Skripter surađuje sa snimateljem u označavanju najuspješnije snimljenog kadra. Dobro vođen skript velika je pomoć u montaži.

Glumačke uloge treba dodijeliti darovitim članovima dramske ili filmske družine koji nisu sramežljivi i imaju strpljenja ispred kamere ponavljati scenu dok redatelj ne bude zadovoljan. Preporuka je da uloge odraslih u dječjem filmu ne igraju djeca, već odrasle osobe. Roditelji učenika ili učitelji rado će uskočiti u ulogu ili će samo glasom u off-u doprinijeti autentičnosti uloge. Kad djeca glume uloge roditelja ili učitelja, film prelazi u grotesku i parodiju, osim ako se takav dojam ne želi namjerno postići snimajući *trash-komediju*.

Na snimanju su važne i uloge **statista** koji se vide u kadru, ali ne govore. Njima treba objasniti kako se trebaju ponašati i kuda gledati dok su u kadru kako se snimanje ne bi nepotrebno ponavljalo.

Novinar na snimanje dokumentarnog filma i reportaže treba doći pripremljen. Već je obavio uvodni razgovor sa sugovornikom prije snimanja, a tijekom snimanja postavlja usmjerena pitanja i pažljivo sluša odgovore. Vodi opušten razgovor, ne čita slijepo pripremljena pitanja, već sluša što sugovornik govori o zadanoj temi. Ako je sugovornik razgovorljiv, treba ga pustiti da iznese svoje mišljenje. Sugovornika se ne smije prekidati, upadati mu u riječ ili nametati odgovore. Nametnuti odgovori ne zvuče dobro, dokumentarac gubi na originalnosti.

Ostali članovi filmske ekipe

Kostimografi su svi pomalo u školskoj filmskoj družini, a dobrodošla je pomoć članova obitelji učenika, naročito ako su bake i mame spretne krojačice. Odlični kostimi doprinose ukupnom dojmu filma jednako kao što neprimjereni kostimi odvlače pažnju od teme ili poruke koja se filmom želi prenijeti.

U izradi **scenografije** dragocjena je pomoć učitelja likovne kulture, domara ili roditelja-majstora, a najbolje je snimati na autentičnim lokacijama ako je moguće.

Rekviziter se brine o svim rekvizitima, pomagalima, priboru koji treba glumcima u nekoj sceni – npr. lopta, cvijeće, kolači, knjige, kišobran, kamen, torba, mobitel... Zaboravi li rekviziter na snimanje ponijeti određeni rekvizit teško će se snimiti zadana scena pa će se morati improvizirati ili čak odgoditi snimanje.

Šminker je bitan u filmovima u kojima su glumci ozlijeđeni – imaju npr. plave podljeve, ozlijede ili krvave rane. Tada dobra šminka i malo kečapa čine malu filmsku čaroliju!

Montažer je netko od članova družine s razvijenom digitalnom pismenošću i strpljenjem u radu. Poželjno je da je prisutan na gotovo svim snimanjima i dobro upoznat sa snimljenim materijalom.

Poslove **producenta** u školskoj filmskoj družini preuzima voditelj družine koji se brine kako organizacijski i financijski voditi učenike na putu od ideje do premijere kratkog filma. Voditelj-producent pomaže i usmjerava učenike u svim etapama filma od izrade scenarija i knjige snimanja, tijekom snimanja i montaže, a naročito u post-produkciji filma. Producenti surađuju s upravom škole, udrugama i institucijama u lokalnoj zajednici na organizaciji svečane premijere u gradskoj ili mjesnoj kino i kazališnoj dvorani.

Voditelj školske filmske družine u ulozi producenta filma pokretač je i organizator filmskog projekta, drži sve konce u rukama i krasi ga:

- timski rad i suradnja sa svima u radu oko kamere
- kreativnost koju prenosi na svoje učenike i ostale članove tima
- sklonost rješavanju problema koji su, nažalost, nezaobilazni u procesu nastanka filma
- odlična komunikacija s malim filmašima i sugovornicima ispred i iza kamere.

fotografije: OŠ Rudeš, K. Šarić; Ljetna škola filma Šipan, M. Bronzić

3 – 2 – 1 – akcija!

Na snimanju je potrebna suradnja svih sudionika snimanja koji se nalaze ispred ili iza kamere.

Učenik – redatelj izdaje naredbu:

Tišina, snima se!

Nakon ove redateljeve naredbe svi se umire.

Redatelj: Ton?

Majstor tona sa slušalicama na ušima ako čuje da je zvuk u redu, odgovara: *Ide!*

Redatelj: Kamera?

Snimatelj, koji je namjestio kadar, uključuje kameru i odgovara: *Ide!*

Redatelj: Akcija!

Započinje snimanje, glumci izgovaraju replike, glume zadano ili novinar postavlja pitanja sugovornicima.

Kada je kadar snimljen, redatelj izdaje naredbu: *Rez!*

Snimatelj isključuje kameru.

Ako redatelj, snimatelj i članovi ekipe nisu zadovoljni snimljenim, scena se ponovno snima dok ne bude snimljena savršeno!

Pljesak – uspješno je snimljen prvi kadar!

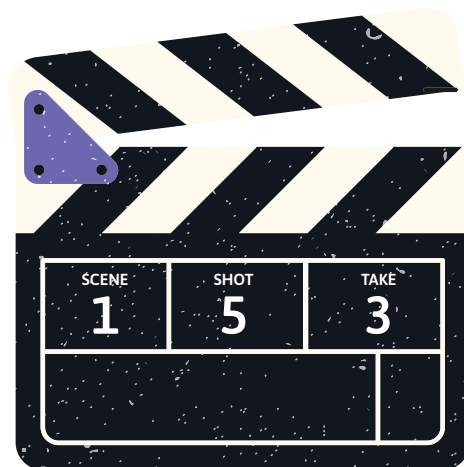
(Kadar je jedan neprekinuti rad kamere od uključanja do isključenja.)

Ako družina snima odvojeno sliku i ton i slika se snima fotoaparatom, a ton snimačem zvuka, netko će biti klaper. Klaper će udariti klapom ili dlanom o dlan ispred objektiva i glasno reći (a na klapi može biti zapisano):

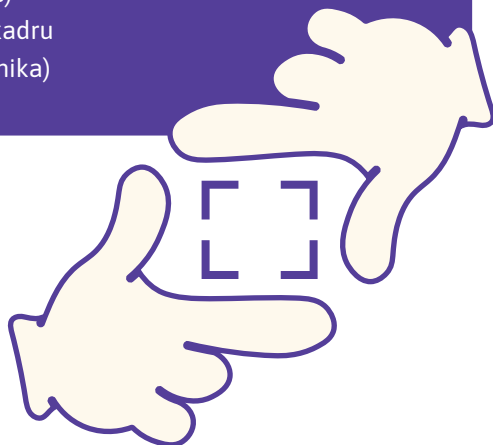
1. scena (redni broj scene), 5. kadar (broj kadra),
3. put (broj repeticije).

Ti su podatci bitni za podudaranje i usklađivanje slike i tona u montaži. Glumac će na velikom ekranu otvarati usta prije zvuka ili će govoriti u prazno sa zakašnjenjem pa će film biti asinkron tijekom projekcije.

Mali korisni savjeti:

- isključi zvuk mobitela na početku snimanja
- provjeri libelu (je li kamera pod pravim kutom, osim ako trebaš iskošeni kadar, tada snimaj iz ruke)
- prekontroliraj kompoziciju kadra i oštrinu slike (sugovornik ne smije izlaziti iz kadra, biti bez glave ili zalijepljen na zid, snimaj dubinske kadrove)
- izbjegni snimanje po jakom suncu i ne snimaj u kontra-svjetlu (kadrovi trebaju biti svjetlosno ujednačeni)
- snimaj u različitim planovima i položajima kamere (raskadriraj scenu)
- snimaj detalje ili konjske glave (takvi su kadrovi bitni za kontinuitet priče i prelazak filmske rampe tijekom montaže)
- pazi da se mikrofona na držaču ne vidi u kadru (pecaljka iznad glave glumca ili sugovornika)

5. ✨ ✨

**Postprodukcija
filma započinje
montažom**

Snimanje je završeno, kadrovi se prebacuju u računalu i slijedi pregled snimljenog materijala. Preporuka je početnicima da odmah nakon snimanja po danima ubacuju i pregledavaju snimljeno kako bi vidjeli je li slika jasna i zvuk razumljiv. Ako nisu zadovoljni snimljenim i imaju mogućnost ponovnog snimanja, drugi dan treba ponoviti snimanje scene ili scena u kojima su uočene greške. Na računalu se za svaki film otvara novi projekt i uneseni se kadrovi imenuju i slažu u datoteke prema scenama ili danima snimanja. Projekt treba organizirati tako da se učenici u montaži mogu snaći i lako pronaći potrebne kadrove. Kadrovi se imenuju opisno – npr. *djevojčica pjeva, odličan krupni kadar*.

Tijekom pregledavanja materijala pomaže i dobro vođen skript u kojem su označene uspjele repetije. U *predmontaži* treba izdvojiti najbolje snimljene kadrove i slagati ih u okvirnu priču filma. Montira se na računalu veće memorije i idealno bi bilo – većega ekrana u zamračenoj prostoriji. Montažni programi dostupni su i u besplatnim verzijama poput DaVinci Resolve, Movie Maker, Filmora iako je najbolje imati licenciranu verziju poput Adobe Premiere Pro ili Final Cut. U montaži treba biti tišina što znači i manji broj učenika oko računala – redatelj, skriptter i montažer. Ostale zainteresirane učenike u montažni proces voditelj družine uključit će prema unaprijed napravljenom rasporedu po danima tako da svi mogu davati prijedloge i sudjelovati u oblikovanju zajedničkog filma.

Montaža je stvaralački i kreativan proces

Montaža zahtijeva kreativnost, strpljenje i digitalno predznanje i učenika i mentora. U montaži se snimljeni materijal slaže na razne načine kojima se određuje redoslijed i dužina trajanja kadrova, povezuje se prostor i vrijeme radnje, usklađuje se zvuk sa slikom, dodaje se glazba i razni efekti. Treba paziti na izmjenu kadrova i otvoriti, započeti film nekim upečatljivim kadrom. Želi li se uvodnim kadrom opisati prostor, rabi se total, a dramatičan ulaz u film može biti i vrlo krupni plan kojim se naglašavaju emocije lika.

Ako se u montaži ne pazi na tijek radnje, pokrete kamere, osvjetljenje, oštrinu slike, boju...

gledatelji će uočiti brojne nepotrebne pogreške gledajući film. Ono što je dobro snimljeno, može se loše montirati i konačni produkt bit će osrednji film. Treba puno strpljenja i kreativnosti tijekom slaganja kadrova u zanimljivu filmsku priču. Za jednu minutu gotovog filma u prosjeku je potreban barem jedan sat rada, katkad i više.

Najteži je početak – odabir uvodnog kadra.

Digitalno pismeniji učenici preuzimaju vodeću ulogu u procesu montaže uz podršku voditelja družine koji bi trebao poznavati princip rada u

odabranom montažnom programu. U protivnom može se dogoditi da se film ne pohrani pravilno ili da se ne može eksportirati na odabranu digitalnu platformu. Ponekad film jednostavno nestane s ekrana (!) jer nije uključena naredba *save* – spremi, a utrošeni su sati i tjedni predanog rada u montaži! Tijekom montaže treba *sejvati*, spremati (s)montirani dio filma u memoriju računala. Ako zapnu u procesu mon-

taže, učenicima i mentoru dobro će doći pomoć kolege školskog informatičara ili članova gradskog/mjesnog kinokluba. Montaža filma je kreativan stvaralački proces, ali i tehnički proces u kojem računalni programi ponekad otkazuju poslušnost pa se slika zamrzne ili montirani dio netragom nestaje. Zato tehničke probleme treba rješavati sa stručnjacima, a ponekad i samo resetirati računalo!

Montaža zvuka

Kad su kadrovi složeni u cjelinu, pozornost treba posvetiti montaži zvuka. U prvom gledanju film treba biti razumljiv i bez dodane glazbene podloge. Loše snimljen ili montiran film – glazba ne može popraviti. Glazbena podloga treba biti neprimjetna, osim ako se ne snima spot i eksperimentalni film. Prilikom izbora glazbe poštuju se izvođačka prava i koriste se primjeri s besplatnih mrežnih stranica poput pixabay.com. Na toj se stranici mogu pronaći besplatne fotografije, ilustracije, videoisječci i instrumentalna glazba koja je kategorizirana kao pozadinska, filmska, vesela, tužna... što može olakšati odabir.

Govor likova, zvukovi, šumovi, tišina i glazba bitni su elementi filma, neodvojivi od slike. Kvalitetan zvuk koji je vremenski usklađen ili sinkroniziran sa slikom, prati i podcrtava radnju filma. Dobro je u prethodnom kadru najaviti zvuk iz sljedećeg kadra. Neprimjerena glazba iritira, odvlači pozornost i dekoncentrira gledatelje tijekom praćenje filma. U dokumentarnim filmovima i reportažama izvorni zvukovi ili šumovi bitni su za naglašavanje ugođaja filma. Atmosferske zvukove ne treba pod svaku cijenu pokrivati glazbom! U igranim i animiranim filmovima dobro izabrana glazbena podloga pojačava napestost ili komičnost radnje, a u eksperimentalnim filmovima zvukovi, šumovi, tišina i glazba ponekad mogu i trebaju biti naglašeniji, upečatljiviji od slike.

Film se i gleda i sluša, a u odlično snimljenom i montiranom filmu – uživa se!

FKVK Zaprešić, J. Lopatić

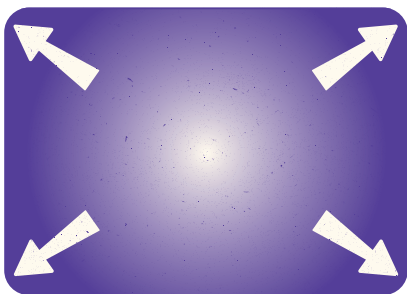
Montažni prijelazi

Montaža filma grubo je planirana još u scenariju. Snimljeni kadrovi sklapaju se u scene tako da postoji veza između prethodnog i sljedećeg kadra. U montaži se povezuju vremenski odvojeni dijelovi radnje, oblikuju se likovi, pojačava se napetosti ili se stvaraju različita raspoloženja. Kada gledamo film, ponekad i ne zamjećujemo na koji su način spajani kadrovi.

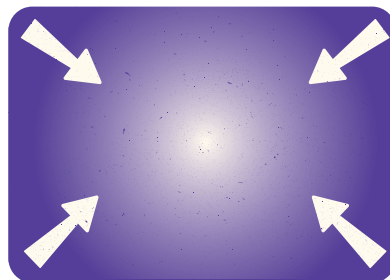

Rez između dva kadra osnovna je filmska interpunkcija. Kraj jednoga kadra spaja se s početkom drugog i na taj se način stvara neprekinuta radnja. Mjesto reza u filmu najčešće određuje promjena radnje, pojava novoga lika ili najava nove scene. Gledatelji često ne primjećuju rez između kadrova, ali su svjesni promjene u radnji. Zahvaljujući rezu mogući su skokovi radnje u vremenu i prostoru.

Osim *reza* – članovi školskih filmskih družina rabe **odtamnjenje**, **zatamnjenje**, **pretapanje**, **dvostruku ekspoziciju** i **elipsu** kao montažne prijelaze iz jedne filmske scene u drugu.

U *odtamnjenju* se kadar postupno pojavljuje iz mraka, najčešće na početku novoga kadra ili na početku filma.

U postupku *zatamnjenja* kadar postupno postaje sve tamniji i tamniji i tako se naznačuje kraj zbivanja, protok vremena. Zatamnjenje je na kraju kadra, scene ili sekvence i njime se najčešće označuje kraj filma.

Tijekom *pretapanja* slika i zvuk iz jednog kadra postupno nestaju, a istodobno se pojavljuju slika i zvuk iz drugog kadra. Pretapanje se može koristiti za dočaravanje sjećanja i snova likova.

Dvostruka ekspozicija prikazuje dva kadra jedan preko drugoga ili jedan do drugoga čime se naznačuje istovremenost.

Da bi radnja filma bila brža, napetija i dinamičnija, u montaži se rabi *elipsa* i namjerno se preskaču neki dijelovi radnje kako bi se radnja sažela. Npr. ne prati se lik cijelo vrijeme dok hoda dugim školskim hodnikom, već se vidi na početku hodnika i kad izlazi kroz vrata škole.

Vrste montaže

U filmovima školskih filmskih družina najčešće se rabi *pripovjedna ili narativna montaža* u kojoj se slijedi fabula: uvod, zaplet, vrhunac i rasplet. Kadrovi se logično nadovezuju, nema velikog odskakanja u vremenu i prostoru i radnja filma doima se vrlo prirodnom.

U *paralelnoj montaži* prate se dvije radnje koje se događaju istodobno na različitim mjestima. Takva je montaža česta u igranim akcijskim filmovima koje učenici vole snimati pa se na kraju likovi sretnu u završnoj *happy end* sceni.

Ponekad se koristi *asocijativna ili metaforička montaža* kojom se gledatelje potiče da sami izvlače zaključke ili poruku filmske priče.

Ritmička montaža nastaje spajanjem većega broja kratkih kadrova koji se mogu montirati u bržem ili sporijem ritmu. Takva je montaža česta u eksperimentalnim filmovima i glazbenim videospotovima gdje se koristi *jump cut* – namjerni skok između kadrova.

OŠ Rudeš, K. Šarić

Oprema filma

Prije no što započne radnja filma, dobro bi bilo ostaviti 5 do 10 sekundi zacrtnjenja. Svaki film ima naslov. Uobičajeno je naslov filma staviti u prvj ili drugoj minuti filma.

Radni naslov filma ne treba biti i konačan. Tijekom snimanja ili montaže učenici mogu iznositi prijedloge i na kraju će zajednički odlučiti koji će naslov biti na uvodnoj špici filma.

Filmovi imaju i *uvodnu i odjavnu špicu*. Na odjavnoj špici puno je više informacija jer bi duga uvodna špica mogla oslabiti interes gledatelja za pozorno gledanje filma. Na odjavi se abecednim redom navode svi koji su sudjelovali u izradi filma. Uz imena učenika potrebno je napisati i razred koji pohađaju ili njihove godine. Treba zahvaliti i gostima, odraslim osobama bez kojih

ne bi bilo moguće snimiti film. Zapisuje se i školska godina dovršetka filma. Na kraju se navode imena voditelja filmske družine jer bez njihovih organizacijskih sposobnosti, entuzijazma, kreativnosti i upornosti – film, sigurno, ne bi ugledao svjetlo dana.

Prije svečane premijere dobro je organizirati pretpremijernu projekciju pred pretpremijernom publikom – kritičkim prijateljima. Možda će se na probnoj projekciji uočiti *dropovi* (vrlo kratka zacrtnjenja između kadrova), bljeskovi slike ili nepodudarnost slike i tona, asinkronost.

Ukoliko na pretpremijeri publika ukaže na neku nelogičnost, nerazumijevanje radnje, članovi družine imaju vremena ubaciti ili izbaciti neki kadar, popraviti greške prije svečane premijere.

Mali korisni savjeti:

- obavezno spremaj složene, montirane kadrove rabeći naredbu (tipku) save – spremi
- tijekom montaže kombiniraj različite filmske planove
- nemoj lijepiti, slagati jedan iza drugoga dva kadra u istomu planu npr. dva krupna plana (još u snimanju korisno je snimiti jedan te isti motiv u više planova da bi se u montaži odabrao najbolji)
- u montaži dokumentarnih filmova rabi prirodne zvukove i šumove jer atmosferski zvukovi pridonose vjerodostojnosti dokumentaraca
- u montaži igranih filmova glazbom se koristi kad želiš podcrtati karakter lika (zlikovac, romantik...) ili filmski žanr (horor, akcijski, ljubavni film...)
- montiraš li eksperimentalni film, eksperimentiraj s mjerom pri uporabi trikova, montažnih spona, svjetla, boje, oštine slike, tišine, glasnoće...

6. Svečana premijera

Film je montiran, usklađena je (popeglana) slika i ton, obavljena testna projekcija i vrijeme je za svečanu premijeru u adekvatnom prostoru. Premijera se može održati u učionici, predvorju ili školskoj dvorani ako su osigurani tehnički preduvjeti za projekciju. Film se projicira preko pametnog ekrana, pametne ploče ili uz pomoć LCD projektora na platno ili bijeli zid. Treba osigurati i zvučnike dobre jakosti kako bi se ton

dobro čuo i razumio u cijeloj dvorani. Prostor treba zamračiti da film ne gubi na kvaliteti u lošim uvjetima projekcije, a premijerna publika ne bude zakinuta u umjetničkom doživljaju. Ako postoji suradnja s lokalnom zajednicom, svečana premijera dogovara se u obližnjem kinu, kulturnom centru, narodnom sveučilištu, kinoklubu ili nekoj većoj društvenoj dvorani u kojoj se mogu osigurati bolji uvjeti za projekciju nego u školskom prostoru.

FD ZAG, N. Jakob

Za premijeru treba osmisliti pozivnice i plakate koje će članovi družine izraditi kako bi pozvali prijatelje, roditelje, učitelje i ostale zainteresirane kojima će predstaviti svoj film.

Plakati se lijepo na vidljivom mjestu u školi i gradskoj četvrti, a pozivnice uručuju i odašilju svima koji su na bilo koji način sudjelovali u procesu realizacije filma i bez čije pomoći film ne bi bio završen. Na svečanu premijeru družina poziva i predstavnike Hrvatskog audiovizualnog centra, Hrvatskog filmskog saveza, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencije za odgoj i obrazovanje koji prate rad filmskih družina. Pozivi se upućuju i medijima – lokalnim novinama i TV-postajama, portalima i redakcijama HTV-a i Hrvatskog radija koji realiziraju

emisije u kojima se afirmira rad djece i mladih u izvannastavnim ili izvanškolskim aktivnostima. I na mrežnoj stranici škole i u internetskom listu objavljuje se obavijest i pozivnica za premijeru.

Sve članove družine potrebno je uključiti u prigodni program – malu filmsku svečanost! Nakon projekcije mladi filmaši zahvalit će glumcima i svima koji su bili ispred i iza kamere u procesu nastanka kratkog filma od prvotne ideje do svečane projekcije! Pljesak gostiju i uzvanika bit će najveća nagrada za veliki trud koji su članovi družine uložili u nastanak filma. Premijeru filma zaključuje prigodni domjenak i druženje u organizaciji škole, roditelja, prijatelja...

Evaluacija projekta

Projekt Od ideje do premijere kratkog filma uspješno je završen. Nakon premijere filma voditelj družine na jednom od sljedećih susreta s filmašima može organizirati raspravu, okrugli stol na kojem će članovi družine razmijeniti iskustva kako su se osjećali u pojedinim etapama provođenja projekta, što su naučili, što bi trebalo promijeniti, poboljšati. Iznose se prijedlozi i razgovara o budućim projektima.

fotografije: FD ZAG, N. Jakob

**Vas poziva na Filmsku večer
6. lipnja 2019. u 18.30 h.**

**Na uzbudljivoj večeri naših filmskih uspješnica
moći ćete premijerno pogledati filmove te poslušati
radijsku emisiju:**

**Na istoj valnoj duljini
Rand i Wassim
Moja obitelj
Priroda i društvo
Na dopunskoj nastavi
Sreće devojke**

Očekujemo Vas s veseljem!

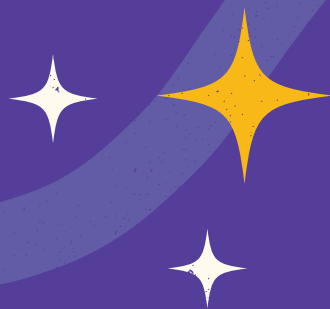
Mali korisni savjeti ili kako s mladim filmašima voditi usmjereni razgovor nakon premijere filma:

- jesu li ti teme koje su se obrađivale tijekom nastanka filma bile zanimljive
- jesi li ovom edukacijom unaprijedio/unaprijedila svoje znanje i vještine
- hoćeš li usvojeno znanje/vještine primijeniti u radu na sljedećem filmu
- što smatraš najvećim nedostatkom radionice
- što je najveća prednost provedene radionice
- da možeš, što bi mijenjao/mijenjala u provedenoj edukaciji
- imaš li primjedb/kritiku na rad voditelja radionice
- bi li ovakvu filmsku radionicu preporučio/preporučila prijateljima, zašto?

7.

Promocija filma na festivalima

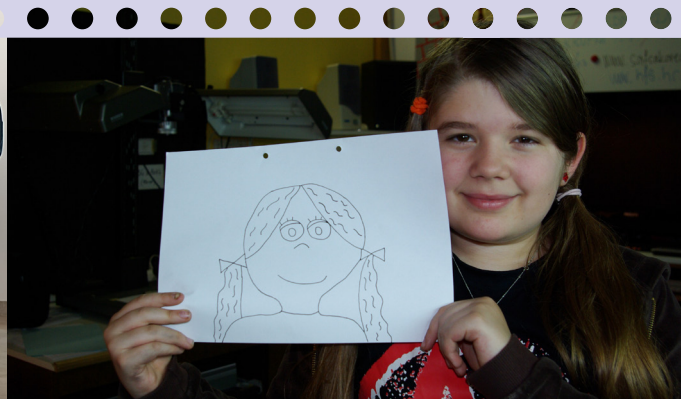
Nakon svečane premijere film školske filmske družine može se promovirati na satovima razrednih odjela ili na roditeljskim sastancima posebice ako je tema vezana uz školski projekt, darovitog učenika, omiljenog profesora ili aktualni problem.

Voditelj filmske družine prijavljuje film na festivale, revije i smotre. Na kraju školske godine do 15. lipnja rok je za prijavu filmova na Reviju hrvatskog filmskog stvaralaštva djece i Filmsku reviju mladeži u organizaciji HFS-a i Smotru hrvatskog školskog filma u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje. Treba proučiti propozicije i film prijaviti u zadanim kategorijama – igrani film, dokumentarni film, reportaža, animirani film, eksperimentalni film / ostale vrste ili po dobnim kategorijama – djeca/mladi. Revija mladeži održava se u Karlovcu, a Revija hrvatskog stvaralaštva djece i Smotra hrvatskog školskog filma svake se godine održavaju u drugom gradu gdje se učenici susreću s vršnjacima iz filmskih družina i kinoklubova iz cijele Hrvatske. Tijekom nekoliko festivalskih

dana gledaju se odlični filmovi, sklapaju nova prijateljstva, a voditelji međusobno razmjenjuju pozitivna i negativna iskustva rada na filmu. Filmove gleda i ocjenjuje stručno povjerenstvo kao i dječji žiri. Članovi stručnog povjerenstva filmski su redatelji, snimatelji, glumci, producenti ili pedagozi koji godinama prate filmsko stvaralaštvo djece i mladih. Zadnjeg dana festivala obrazlažu se dodijeljene nagrade i priznanja, a članovi družina i voditelji mogu razgovarati s filmskim stručnjacima, tražiti savjete i dobiti upute kako izbjeći greške u novim filmskim projektima.

Registracijom na platformi FilmFreeway - FFW (filmfreeway.com) moguća je besplatna prijava na mnoštvo internacionalnih filmskih festivala za djecu i mlade koje diljem svijeta organiziraju filmske udruge. Treba proučiti propozicije, rokove za prijavu, film prevesti na engleski jezik, dodati titlove i poslati na odabrani festival. Putem platforme FFW-a uspješno se i u Hrvatskoj već niz godina organiziraju ugledni internacionalni festivali za djecu i mlade pod pokroviteljstvom HAVC-a.

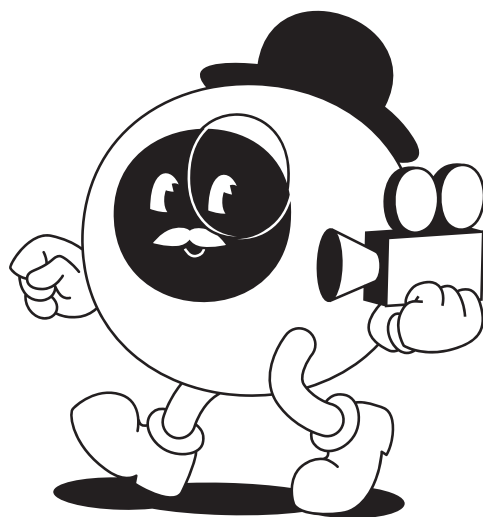
Spomenimo neke:

- Vafi & Rafi internacionalni festival animiranog filma u organizaciji Filmsko-kreativnog studija VANIMA i javne ustanove u kulturi Art-kino
- DUFF, Dubrovački filmski festival za djecu i mlade zemalja Mediterana koji organiziraju Kinematografi Dubrovnik, Udruga Luža i Ljetna škola filma Šipan
- FIFES, Filmski festival smijeha u organizaciji udruge FFVAL Luka.

Proces nastanka filma od ideje do premijere članovima i voditeljima filmskih družina donijet će puno radosti tijekom planiranja, snimanja, druženja i putovanja. Rad na filmu širi razni optimizam i povezuje filmaše u timskom radu oko kamere.

Filmska pismenost danas neizostavni je dio opće kulture djece i mladih.

U 21. stoljeću, stoljeću medija, dječji film se uspješno vrti i dalje!

Zahvale

Hvala Hrvatskom audiovizualnom centru i **Ingrid Padjen Đurić**, višoj savjetnici za filmsku pismenost, na ukazanoj povjerenju i mogućnosti predstavljanja primjera dobre prakse u praktičnom radu s djecom i mladima u filmskim družinama, na filmskim radionicama tijekom realizacije kratkih filmova.

Hvala kolegicama i kolegama, voditeljima filmskih družina, udruga i kinoklubova koji su svojim ustupljenim fotografijama likovno obogatili priručnik.

Hvala:

Jasminki Bijelić Ljubić, ŠAF, Čakovec

Miri Bronziću, Škola filma Šipan, Šipan

Mirjani Jukić i Katici Šarić, Filmska skupina OŠ Rudeš i Udruga Hodači po žici, Zagreb

Jasni Kapelec, Filmska skupina Klapa OŠ Glina, Glina

Miroslavu Klariću i Jadranku Lopatiću, FKVK Zaprešić, Zaprešić

Stojanki Lesički, Filmska skupina OŠ Sv. Petar Orehovec, Sv. Petar Orehovec

Tijani Mamić, Likovna grupa OŠ Sv. Petar Orehovec, Sv. Petar Orehovec

Dijani Pasarić i Mariju Kanižaju, Filmska skupina OŠ Strahoninec, Strahoninec

Goranu Šporčiću, Filmska družina OŠ Stjepana Kefelje, Kutina

Aniti Tufekčić, Mladi SKIGovci OŠ „Antun i Stjepan Radić“, Gunja

Marini Zlatarić, Filmska skupina Kašići OŠ B. Kašića i Udruga Manda film i riječ, Zagreb.

Hvala **Ani Brčić Bauer i Nataši Jakob**, suvoditeljicama Filmske družine ZAG OŠ Marije Jurić Zagorke, Zagreb i Udruge Zaigrani Aktivni Gromoglasni, na dragocjenim savjetima i preporukama prilikom pisanja metodičkog priručnika.

FD ZAG, Z. Stojanović

O autorici

Melita Horvatek Forjan, profesorica je Hrvatskoga jezika i suvoditeljica FD ZAG OŠ Marije Jurić Zagorke i Udruge Zaigrani Aktivni Gromoglasni iz Zagreba. Sustavno se medijski obrazuje pohađajući Školu medijske kulture „Dr. Ante Peterlić“ gdje je dugogodišnja predavačica i polaznica. O filmu i filmskoj pismenosti praktična je iskustva stjecala vodeći filmske radionice za djecu i mlade na filmskim kampovima HFS-a u Kraljevici, radionicama Film u funkciji javnog zdravstva u Motovonu i Poreču, Školi stvaralaštva „Novigradsko proljeće“. Održala je nekoliko interaktivnih predavanja za najmlađe školarce na Filmskim srijedama na dječjim odjelima Knjižnica Grada Zagreba u organizaciji HAVC-a. Na Županijskim i međužupanijskim stručnima vijećima i državnim seminarima u organizaciji AZOO-a održava radionice za voditelje izvannastavnih aktivnosti.

Suautorica je vodiča za voditelje filmskih družina Od ideje do premijere (Profil, 2011.) i metodičkih priručnika Snaga medija 6 i 7 (Školska knjiga, 2021.) i Snaga medija 8 (Školska knjiga, 2022.).

Literatura

- Bauer, Thomas. 2007. *Mediji za otvoreno društvo: medijska odgovornost kao temelj demokratske medijske kulture*. Sveučilišna knjižara. Zagreb.
- *Filmska enciklopedija*. 2019. – 2023. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Horvatek Forjan, Melita; Jakob, Nataša; Krunić, Josip. 2011. *Od ideje do premijere*. Profil. Zagreb.
- Kallay, Jasmina. 2015. *Napiši scenarij*. Hrvatski filmski savez. Zagreb.
- Kragić, Bruno; Gilić, Nikica. 2003. *Filmski leksikon*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Lauš, Mirko. 1995. *Trideset godina Kinokluba „Slavica“*. Hrvatski filmski savez. Zagreb.
- Midžić, Enes. 2006. *Govor oko kamere: rječnik filmskog žargona, kolokvijalnih stručnih izraza stranoga podrijetla*. Hrvatski filmski savez. Zagreb.
- Nichols, Bill. 2020. *Uvod u dokumentarni film*. Hrvatski filmski savez i Društvo hrvatskih filmskih redatelja. Zagreb
- Peterlić, Ante. 2000. *Osnove teorije filma*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Puhovski, Nenad. 2008. *Digitalni abecedarij audiovizualnih medija*. Hrvatski filmski savez. Zagreb.
- Težak, Stjepko. 1979. *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine: priručnik za nastavnike*. Školska knjiga. Zagreb.
- Težak, Stjepko. 2002. *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini*. Školska knjiga. Zagreb.
- Turković, Hrvoje. 1994. *Teorija filma: prizor, montaža, tematizacija*. Meandar. Zagreb.
- Vrabec, Miroslav. 1967. *Film i odgoj: osnove teorije filmskog odgoja*. Školska knjiga. Zagreb.

